

Preot Dr. Marius CĂLDĂRARU

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI ROMII

Particularități ale misiunii în comunitățile romilor căldărari

*Amaro Dad, Savo san anθ-e ćerurǎ, te sfincil pes Tiro anav;
Te avel Tiro Thagarimos, te kerel pes Tiro kamimos sar anθ-o ćero kadǎ thaj p-i phuv.
Amaro manro savo si trebutno amenqe te živisaras de les amenqe anθ-o kadava dives;
Thaj jertisar amenqe amare doša, sar thaj ame jertisaras le kodolenqe kaj kerden
amenqe doša; Thaj te na des amen anθ-o zumavimos, tha' xastr amen kaθar o beng.
Kě Tiro si Thagarimos thaj o Zor thaj i Slava akana thaj anθ-o savoro vaxt. Amin!**

(Matei 6, 9-13, Rugăciunea domnească, trad. n. în dialectul căldărăesc)

*„Jekh nasul aćar si sar jekh but nasul nasvalimos (kancero), o nasvalimos sovo na śaj te
avel del avri anθar manuś bi sar o doktoro te del jekh zoralo tratamiento. O aćar saves ęl
kǎldǎrarǎ Ńi len les, von ći kamen te keren kununia anθ-i Khangeri, saves o beng thovdǎs
les [anθe lenqe ille / lenqe godǎ], na śaj te den les avri kadǎ lokho. Si but importante sar
kolaver manuśa te rugisaren len amenθar”.*

„Un obicei prost este ca un cancer pentru care trebuie tratament dat de doctor, trata-
ment puternic. Obiceiul de a nu se cununa, pe care l-a pus vrăjmaşul, nu-l pot scoate
aşa uşor. Avem nevoie de rugăciunile celorlalţi”.

(Afirmăţia căldǎrarului ortodox Ion Frâncu, o constatare a acestuia pe care am tra-
dus-o, folosind grafia internaţională, în dialectul vorbit de căldǎrari)

* Mai multe variante ale rugăciunii *Tatăl nostru*, culese de diferiţi romanologi, găsim în lucrarea lui Calinic J. POPP ŞERBOIANU, *Les Tsiganes: Histoire, Ethnographie, Linguistique, Grammaire, Dictionnaire*, Ed. Payot, Paris, 1930, pp. 290-296.

Preot Dr. Marius CĂLDĂRARU

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ȘI ROMII
Particularități ale misiunii
în comunitățile romilor căldărari

Consilier patriarhal

Preot Mihai HAU

Redactor-coordonator

Alin LUPU

Redactor

Nicolae NĂSTĂSACHE

Layout

Laura - Raluca CRISTEA

Copertă

Andreea - Cătălina FLOREA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CĂLDĂRARU, MARIUS

Biserica Ortodoxă Română și romii : particularități ale misiunii în comunitățile romilor căldărari / preot dr. Marius Căldăraru. - București : Basilica, 2024

ISBN 978-606-29-0548-4

2

© Editura *BASILICA* – 2024

ISBN 978-606-29-0548-4

editurabasilica.ro

editura@patriarhia.ro

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	9
<i>Mulțumiri</i>	11
<i>Abrevieri</i>	14

Introducere

1. Aspecte introductive	15
2. Motivația	17
3. Scopul, însemnătatea și metodele folosite.....	19
4. Stadiul cercetării.....	20
5. Limitele cercetării.....	23
6. Structura lucrării	25
7. Explicația titlului, lămuriri ale unor aspecte legate de terminologia folosită și câteva informații despre limba literară a romilor	27

I. Romii, obârșia, parcursul istoric și hibridizarea percepției lor religioase

1. Teoriile vehiculate cu privire la origine și argumentele alegerii teoriei care a devenit paradigmatică.....	31
1.1. Teoria originii egiptene	34
1.2. Experimentul lingvistic al lui Istvan Vali și certificarea teoriei originii indiene	37
1.3. Provin toți romii europeni din grupul paria sau există posibilitatea ca unii să își aibă rădăcinile în casta <i>sudra</i> ?.....	42
1.3.1. Teoria conform căreia romii europeni descind din casta războinicilor și alte ipoteze ale descendenței	51
2. Secolul părăsirii spațiului originar și încercarea stabilirii cauzelor care au determinat exodul.....	57
2.1. Spațiile geografice traversate și posibilele influențe religioase.....	60
2.1.1. Iranul și analogiile religioase dintre acesta și India	62
2.1.2. Trecerea prin Armenia și împrumutul generat de nomadism.....	66
2.1.3. Bizanțul și influențele creștinismului.....	69

3. Prezența romilor în celelalte spații geografice ale Europei și pătrunderea acestora în America	72
4. Concluzii	76

II. Sclavia romilor, anul dezrobirii, motivele înlăturării acestei „maladii” sociale și evenimentul „Transnistria”

1. Introducere.....	78
2. Voievodul Dan I și întărirea donațiilor făcute Mănăstirilor Tismana și Vodița. Romii în teritoriile românești și situația lor juridică.....	81
2.1. Clasificarea robilor romi și o posibilă proveniență a căldărarilor	84
2.2. Valoarea economică a romilor	86
2.3. Manualul de legi al lui Alexandru Ipsilanti (1780), anaforaua lui Alexandru Ioan Mavrocordat (1785) și Legiuirea lui Caragea (1818).....	90
3. Motivele înlăturării sclaviei.....	95
3.1. Robia romilor din Transilvania.....	97
3.2. Revoluția pașoptistă și scoaterea temporară a romilor din robie	101
3.3. Desființarea sclaviei din Moldova.....	105
3.4. Țara Românească și înlăturarea flagelului	108
4. O sumară analiză a sensurilor termenului „rob”	110
4.1. Substantivul rob în unele dintre liturghiile românești, în scrieri religioase și laice și în dicționarele vechi.....	113
4.2. Semnificația substantivului „rob” în limbajul scripturistic și patristic.....	129
5. Schițare a situației sociale a romilor (1856-1942).....	130
6. Mareșalul Antonescu și decizia deportării romilor	133
6.1. Evenimentul „Transnistria-Bug” și atrocitățile lui.....	138
6.1.1. Condițiile inumane, abuzurile sexuale și morțile romilor deportați.....	144
6.1.2. Canibalismul romilor – o alternativă pentru supraviețuire	149
6.2. Revenirea acasă	151
7. Concluzii	153

III. Influența Bisericii Ortodoxe Române asupra percepției religioase a romilor și grija acesteia privind incluziunea lor religioasă și socială

1. Introducere.....	156
2. Relația romilor cu Biserica în perioada lipsirii de libertate.....	161
2.1. Patru capete și trei fețe: Mănăstirea Cozia și capetele din fântână.....	175
2.2. Sfântul Antim Ivireanu, Mitropolitul Neofit Cretanul, domnitorul Nicolae Petru Mavrogheni și grija acestora față de romi.....	179
2.3. Atitudinea arhimandritului Eufrosin Poteca față de sclavie.....	184

3. Asumarea Ortodoxiei. Părintele Dimitrie Dan și primele hirotoniri ale preoților romi din Bucovina	189
3.1. Religiozitatea romilor în perioada interbelică și sprijinul Bisericii în procesul care a vizat incluziunea religioasă și socială a acestora	190
3.1.1. A fost emanciparea romilor o preocupare sinceră a arhimandritului Calinic Șerboianu?.....	192
3.1.2. Patriarhul Miron Cristea și rezultatele activității lui misionare.....	195
3.1.3. Corespondența între Arhiepiscopia Bucureștilor și Uniunea Generală a Romilor din România (1934)	199
3.2. Perioada comunistă: Situația socială și apartenența religioasă a romilor – schițare pe baza rapoartelor Securității	208
3.3. Ierarhii români și pastorația romilor după înlăturarea comunismului.....	214
4. Concluzii	219

IV. Athosul și căldărarii, semnificația pelerinajelor rome, „sfinți” romi și controversa rom-țigăni

1. Introducere.....	221
2. Cuviosul Dionisie Ignat și Chilia „Sf. Mucenic Gheorghe” (Colciu-Muntele Athos)	222
2.1. Întâlnirea romului căldărar Ion Frâncu cu starețul Dionisie Ignat	227
2.1.1. Satul Strehaia și mănăstirea cu același nume	231
2.2. Asumarea Ortodoxiei în comunitatea romilor căldărari din Strehaia	236
3. Cele mai importante pelerinaje ale romilor.....	238
3.1. Pelerinajele romilor ortodocși din România	239
3.2. Pelerinajul romilor catolici	242
4. Viața, moartea și beatificarea gitanului Ceferino Giménez Malla.....	247
5. Exonimul „țigăni” <i>versus</i> etnonimul „rom”	252
6. Concluzii	266

V. Neoprotestanții, eficiența metodelor prozelitiste sau manifestare a adaptabilității nomade?

1. Introducere.....	268
2. Prozelitism <i>versus</i> inculturație.....	272
3. Cultul pentecostal în România (scurt istoric).....	276
3.1. Clément Le Cossec – fuziunea între pentecostalism și etnia romă.....	279

3.1.1. Cornel Stan – „apostolul romilor români” – și alte persoane de etnie romă prin care pentecostalismul a pătruns în comunitățile rome din România.....	285
3.2. „Evanghelizarea” romilor – strategii și metode folosite de pentecostali	297
3.2.1. „Setea” de supranatural – o particularitate a manifestării religiosului rom și exploatarea acesteia de către pentecostali	310
3.2.2. Egalitatea în fața lui Dumnezeu și traducerea acesteia prin apelativul „frate” sau „soră”	315
3.2.3. Liderii romilor / pastorii sau „porțile” de pătrundere în comunitățile acestora.....	316
3.3. Eficiența inculturației sau oportunism specific omului aflat la limita subzistenței?.....	318
4. Concluzii	320

VI. Ethos și pastorație – coordonate misionare aflate într-o relație de indisolubilitate

1. Introducere.....	323
2. Universul romilor căldărari și importanța granițelor comunitare.....	326
2.1. „Legea” rușinii și măsura aplicabilității acesteia	330
2.2. Dualismul – o foarte scurtă schițare a acestuia.....	334
2.2.1. Legende dualiste ale romilor din vestul Europei	337
2.2.2. Dualismul persano-maniheic și pavlicianismul – posibile surse de influență	340
2.2.3. Romii și manifestările dualismului lor	345
3. Evenimentele prevalente ale vieții.....	348
3.1. Valoarea acordată căsătoriilor și motivele precocității acesteia	350
3.2. Botezul și semnificația atribuită.....	353
3.3. Înfirmarea, semnificațiile și fricile legate de moarte	360
4. Cărțile de afurisenie – o posibilă proveniență a jurămintelor / blestemelor rome	369
4.1. Părintele Gheorghe Ciuhandu și cărțile de blestem ale ardelenilor	381
4.2. Clasificarea jurămintelor căldărărești.....	386
5. Sincretismul căldărarilor – elementele constitutive ale religiosului lor.....	391
6. Particularitățile pastorației Bisericii Ortodoxe Române în comunitățile căldărarilor și modul lor de implementare	396
7. Concluzii	402

Concluzii finale.....	404
Anexe	409
Bibliografie	463

CUVÂNT ÎNAINTE

Cartea părintelui Marius Căldăraru, *Biserica Ortodoxă Română și romii. Particularitățile misiunii în comunitățile romilor căldărari*, este rezultatul unei cercetări asidue, desfășurată pe parcursul studiilor universitare și doctorale, care a fost încununată cu teza de doctorat omonimă susținută la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” în vederea dobândirii titlului de Doctor în teologie.

Ne aflăm în fața unei lucrări de excepție care își propune să contribuie la înțelegerea ethosului romilor căldărari, care punctează importanța conștientizării reciproce și tradiționalei neîncrederi dintre aceștia și populația majoritară și care invită la asumarea trecutului istoric marcat de spinoasa problemă a robiei și holocaustului. Autorul demonstrează, pe baza documentelor istorice, că Biserica Ortodoxă Română a încercat dintotdeauna să-i ajute pe romi, în timp ce instituția robiei romilor trebuie privită și evaluată în contextul său istoric.

Tema de față nu a mai fost până acum abordată în cadrul teologiei ortodoxe și de aceea considerăm că volumul contribuie semnificativ la bibliografia de specialitate. De altfel, autorul reușește să atingă scopul pe care și l-a propus prin această abordare interdisciplinară, și anume înțelegerea ethosului romilor căldărari ca premisă fundamentală pentru pastorația și evanghelizarea acestora. Un merit deosebit al autorului

reiese din modul în care reușește să țină în echilibru subiectivitatea care decurge din apartenența la acest grup etnic și obiectivitatea cerută de rigorile unei cercetări științifice.

Pr. Prof. Dr. Radu Petre Mureșan

MULȚUMIRI

Această lucrare este urmarea unei lungi perioade de cercetare, un demers deloc ușor, care m-a preocupat în ultimii opt ani. Fără a considera că rezultatele proiectului de cercetare sunt incontestabile sau că vor schimba radical viața religioasă a căldărarilor, mărturisesc că fiecare idee, literă, cuvânt, propoziție, frază, subcapitol și capitol sunt „transpirate”, adică sunt rodul efortului unui repetent în clasa a șasea, absolvent de liceu seral, care, ajutat fiind de Dumnezeu și de toți cei cărora urmează să le mulțumesc, a parcurs toate etapele educației formale de până în momentul acesta.

Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru că a pus în inima mea dorința de a studia, că a făcut dintr-un repetent un doctor în teologie, o nevoie care nu m-a slăbit până ce nu m-am hotărât să merg să fac liceul, fapt care a avut loc după aproximativ opt ani de la terminarea școlii gimnaziale. De asemenea, îi sunt recunoscător omului care m-a primit cu multă dragoste sub îndrumarea lui, părintelui conferențiar universitar doctor Radu Petre Mureșan, care mi-a acordat credit, m-a sprijinit – familiarizându-mă cu cercetarea, ajutându-mă în demersurile care au vizat primirea unor aprobări pentru a cerceta anumite documente, semnalându-mi greșelile, dându-mi indicațiile necesare elaborării, piste de cercetare, material de lucru etc. – și m-a făcut să mă simt ca unul dintre apropiații familiei lui. Mai mult

decât atât, îi mulțumesc și doamnei preotese, soției părintelui coordonator, care mi-a acordat sprijin și mi-a oferit material necesar cercetării.

Le sunt recunoscător și membrilor Comisiei mele de îndrumare, și anume: părintelui conferențiar doctor David Pestroiu, care a fost și coordonatorul lucrării mele de licență și care mi-a acordat multă atenție, părintelui profesor universitar doctor Mihail-Simion Săsăujan, care din anul 2019 l-a înlocuit pe regretatul părinte profesor doctor Nicolae Achimescu și care m-a ajutat să înțeleg ce înseamnă cercetarea din punct de vedere istoric, și directorului Școlii Doctorale „Dumitru Stăniloae”, domnului conferențiar doctor Adrian Nicolae Lemeni, care continuu m-a încurajat și mi-a oferit, întrebându-mă despre capacitatea romilor de a-și păstra tradițiile în contextul viețuirii în spații locuite de alte culturi, un nou culoar de cercetare, fapt care a generat scrierea studiului „«Disciplina arcană căldărărească» versus factorii care au dus la înlăturarea acesteia”.

Îi mulțumesc și domnului profesor doctor Dragoș Șesan, un adevărat om de cultură, pentru că în primii doi ani, în timpul studiilor de licență, m-a învățat să fac transcriere / transliterare, abilitate pe care am folosit-o pentru a consulta documente chirilice. Am o adâncă recunoștință și pentru părintele profesor universitar doctor Dumitru Adrian Vanca de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, Universitatea „1 Decembrie 1918”, care m-a ajutat să înțeleg că în elaborarea unui studiu sau articol trebuie să fiu concis, să-mi centresz atenția asupra esențialului care trebuie comunicat.

Pentru faptul că mi-a oferit ocazia să lucrez în biserica din Sintești și să fiu pentru o perioadă însemnată într-o continuă relație cu romii, îi mulțumesc și părintelui rom Daniel Gangă, respectiv tuturor aceluia care au avut disponibilitatea de a-mi oferi informații legate de romi sau de a mă pune în posesia unor lucrări despre ei (în această categorie intră și profesorul

universitar doctor Gheorghe Sarău, istoricul Manuela Marin, romul Sorin Voicu etc.). La final, mulțumesc în mod special soției mele, persoanei care a simțit cu cea mai mare intensitate lipsa mea și care a preluat sarcinile casei, acordându-mi timp să tehnoredactez sau să lucrez la studiile pe care le-am publicat.

Dedic această teză de doctorat tuturor celor care au contribuit în mod direct sau indirect la realizarea ei și sper că osteneala noastră va fi continuată de alți reprezentanți ai etniei, de cei care pot scrie cu obiectivitate despre căldărari și despre celelalte neamuri de romi.

ABREVIERI

ANIC – Arhiva Națională Istorică Centrală

ANIP – Arhiva Institutului Național al Patrimoniului

CIT – Comitetul Internațional Țigănesc (Franța, 1965)

UGRR – Uniunea Generală a Romilor din România

UGTR – Uniunea Generală a Țiganilor din România

INTRODUCERE

1. Aspecte introductive

Romii și românii trăiesc în același spațiu geografic de peste șase sute de ani. Această realitate istorică se opune subiectivității în cercetare și cere celor imparțiali să trateze despre istoria lor comună. În pofida faptului că în teritoriul românesc a existat instituția sclaviei sau a robiei, conviețuirii interetnice îi urmează împrumutul, iar acesta este de pus în relație, sigur păstrând proporțiile influențelor de o parte și de cealaltă, cu reciprocitatea cunoașterii, motiv pentru care este necesar să ne întrebăm: În ce măsură îi cunosc românii pe romi și viceversa? Având această întrebare ca premisă, afirmăm că unii dintre romii din România simt românește, aspect pe care-l percepem ca fiind suportul înțelegerii și asumării unui fapt considerat de noi indubitabil. Credem că existența comună a acestor două popoare, care se află în desfășurare și pare de neseplat, trebuie cunoscută, înțeleasă, asumată și fructificată.

Cercetarea în cauză comportă dificultate în abordare și este o mare provocare pentru noi. Teza poate fi baza înțelegerii ethosului romilor căldărari de către episcopii și preoții slujitori din eparhiile în care sunt astfel de comunități. Nădăduim că posibilitatea conștientizării

ostilităților, atât ale majoritarilor față de romi, cât și ale romilor față de români, și asumarea trecutului istoric vor putea deschide „porțile” unității în naționalitate și Ortodoxie. Chiar dacă dorințele noastre par utopice, ne rămâne totuși posibilitatea încercării. Vom face priză mixtă pe această oportunitate (șansa de a scrie despre ethosul căldărarilor) și vom rămâne continuu în relație cu seriozitatea specifică cercetării, în legătură cu Adevărul.

Dacă am avea posibilitatea să înlocuim două dintre cuvintele Apostolului Pavel, pe care le găsim în Noul Testament (*Galateni* 3, 27-29; cf. *Coloseni* 3, 11; *1 Corinteni* 12, 13), atunci versetele în cauză ar avea următoarea structură: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat. Nu mai este [țigăni], nici [român]; nu mai este rob, nici liber; nu mai este parte bărbătească, nici parte femeiască; pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus. Iar dacă voi sunteți ai lui Hristos, atunci sunteți odrasla lui Avraam, moștenitori după făgăduință”. Cu riscul de a fi criticați pentru îndrăzneala de a înlocui cuvintele iudeu și elin cu țigăni și român, rămânem fideli ideii conform căreia și căldărarii botezați sunt posibili moștenitori după făgăduință, sunt dintre cei despre care Mântuitorul a spus că trebuie să-i aducă în staulul Său (*Ioan* 10, 16), chiar dacă cei mai mulți dintre ei au o Ortodoxie amestecată cu elemente ale religiilor cu care au interacționat.

Credem că iubirea incomensurabilă pe care o are Dumnezeu pentru om și calitatea de Tată transcend toate barierele etnice, culturale și lingvistice, realitate validată și de episodul vorbirii în limbi (*Faptele Apostolilor* 2), adică anulează distanțele existente pe fondul lipsei noastre de înțelegere duhovnicească, dar nu înlătură importanța adevărului de credință revelat de Mântuitorul nostru Iisus Hristos și păstrat în Biserică. Ținând cont de afirmația Sf. Apostol Pavel, deducem că încă de la început creștinismul nu a fost de acord cu sclavia. Acesta a fost, este și va rămâne nu o religie, ci un mod de viață fundamentat pe taina libertății.

Înainte de a vorbi despre motivație, considerăm important să menționăm că în România trăiesc mai multe neamuri de romi, că acestea au interacționat într-o mai mică sau mai mare măsură cu majoritarii, vorbesc graiuri diferite, însă folosesc un fond comun de limbă. De asemenea, evidențiem că o parte dintre romii care trăiesc în țară, cu precădere cei care au fost sedentari, sunt asimilați aproape în totalitate. Neamurile care au reușit să-și păstreze etnicitatea sunt cele care în perioada robiei au fost seminomade, iar astăzi, după recenta lor sedentarizare, trăiesc oarecum laolaltă sau, în cazul în care nu viețuiesc în comunități specifice, au relații statornice cu reprezentanții grupului din care provin. Așadar, grupurile de romi în jurul cărora se învârt cercetările din România sunt următoarele: cel al căldărarilor, spoitorilor, carpatinilor (cei din Transilvania) și al ursarilor.

2. Motivația

Nu sunt țigan. Oare sunt țigan? Sunt rom. Între aceste propoziții a existat o relație de continuitate. Prima a însemnat traducerea etapei în care mi-am negat apartenența etnică – refuz fundamentat pe nașterea și creșterea mea în afara unei comunități rome tradiționaliste și pe încercarea de a mă detașa de stigmat –, cea de-a doua, care a luat forma unei întrebări repetitive, a reprezentat perioada recunoașterii neasumate, iar ultima este de pus în relație cu asumarea acestei identități. Este de precizat că m-am născut român și am ajuns să fiu român de etnie romă. Trecând dincolo de toată această confuzie identitară, afirm că acest proces analitic a „născut” în mintea mea o inefabilă sete de cunoaștere, o puternică și incontrollabilă tendință de a-mi înțelege poporul și de a-l ajuta. Parcurgând două etape importante, imboldul a fost concretizat în cadrul Facultății de Teologie

Ortodoxă „Justinian Patriarhul”. Așadar, prin elaborarea lucrării de licență și a tezei de disertație¹ am reușit să cunosc aspecte legate de istoria și tradițiile poporului meu. Mai mult decât atât, am conștientizat că foarte mulți dintre romi, precum mulți dintre majoritari, nu cunosc Ortodoxia, că aceștia acordă importanță magiei și superstițiilor. Deși cei mai mulți dintre ei sunt botezați, motiv pentru care avem tendința să vorbim despre catehizarea lor, am înțeles că este necesar ca romii căldărari să fie evanghelizați, că episcopii, preoții romi, teologii și clericii români au responsabilitatea evanghelică de a încerca să-i aducă la cunoștința Adevărului. Altfel spus, dacă Dumnezeu nu dorește moartea păcătosului și-l cheamă, așteptând să fie disponibil, să renunțe la nefirescul reprezentat de păcat și să fie viu (*Iezechiel* 33, 11), atunci putem spune că evanghelizarea căldărarilor ține de firescul propovăduirii. În aceste condiții, deși nu este vorba despre neamul căldărarilor, focalizându-se asupra romilor în general, necesitatea pastorației și reușita acesteia este validată de rezultatele obținute în Arhiepiscopia Dunării de Jos² și, după cum vom vedea în capitolul al III-lea, în Arhiepiscopia Râmnicului, Arhiepiscopia Clujului, Mitropolia Moldovei și Bucovinei și, bineînțeles, în Arhiepiscopia Bucureștilor. Trecând peste aceste sumare precizări, este de evidențiat că unul dintre preoții profesori ai Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a abordat problema misionară a migrației și incluziunii romilor³, aspect care ne arată că subiectul a pătruns și în sfera de interes a teologiei ortodoxe românești.

¹ În anul 2015 am susținut lucrarea de licență cu titlul *Misiunea Ortodoxiei în comunitățile rome. Manifestări oculto-magice și pericolul reprezentat de prozelitismul pentecostal*, sub coordonarea Pr. David Pestroiu, iar, în anul 2017, teza de disertație cu titlul *Sistemul de credințe și practicile religiozității în mentalitatea romilor din spațiul geografic românesc*, lucrare coordonată de Pr. Tache Sterea.

² *Biserică. Misiune. Slujire. Viața și activitatea bisericească în perioada 1 ianuarie – 31 decembrie 2013*, vol. XIV, Ed. Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2014, p. 300.

³ Pr. David PESTROIU, *Ortodoxia românească în postmodernitate*, Ed. Universității din București, București, 2017, pp. 123-133.

Mărturisesc că toate acestea m-au îmboldit să-mi asum, bineînțeles în măsura în care o pot face, efortul încercării scoaterii neamului meu din necunoașterea în care se află. Fără a emite pretenții nesănătoase, fără a crede că am o misiune destinată marilor suflete, susțin urmarea firescului, a împlinirii poruncii lui Hristos (*Matei* 28, 19-20).

3. Scopul, însemnătatea și metodele folosite

Întrucât căldărarii sunt unii dintre cei care încă trăiesc în comunități „ermetice”, la fel ca neamul romilor gabori⁴, teza aduce în discuție problema evanghelizării sau reevanghelizării lor. În cazul în care Biserica ar gândi și implementa planuri de evanghelizare pentru aceștia, activitatea misionară ar avea și menirea de a înlătura elanul neoprotestanților sau cel puțin de a înfrâna tendința de trecere a romilor la penticostali. Precizăm că nu poate exista o viabilitate a planurilor misionare destinate căldărărilor fără o cunoaștere cel puțin elementară a ethosului lor, fapt pe care îl considerăm fundamentul acestui proiect de cercetare. În plus, cercetarea pune la îndoială ideea unei așa-zise lipse de reacție a Bisericii Ortodoxe Române față de nevoile spirituale și sociale ale acestora, demonstrând că atât în perioada robiei, cât și după eliberare, Biserica a fost interesată de mântuirea lor.

Despre aceștia au scris oameni de cultură străini, români și romi. Ei au abordat subiecte legate de origine, istorie, tradiții, limba vorbită, incluziune socială, tangențial despre manifestările ritualice și despre religia lor. Cu alte cuvinte, tema este neabordată în spațiul românesc de

⁴ Saba TESFAY, „Wearing Gypsy identity in a Gábor Gypsy community in Târgu Mureș”, în: *Romani Studies*, 19 (2019), 1, pp. 1-17, <<https://muse.jhu.edu/article/266753>>, 10 sept. 2020.